

Ny språklitteratur

PUBLIKASJONER FRA SPRÅKNEMNDENE

Dansk Sprognævn: Sprognævnet på skærmen 1989/90. Dansk Sprognævnets skrifter 17. Sprognævnet/DR-TTV, 1990. 40 s. – Distr.: Dansk Sprognævn, Njalsgade 90, DK-2300 København S.

Hæftet er udgivet i samarbejde med Danmarks Radios Tekst-tv og rummer de sprogsider der har været udsendt i tekst-tv i sæsonen september 1989 til og med juni 1990, med et stikordsregister.

Kieliavain Pohjoismaihin. Nordiska rådet, Nordiska språk- och informationscentret, Nordiska språksekretariatet: NORD 1990:65. 55 s.

Kieliavain Pohjoismaihin («språknyckel till Norden») är en finsk motsvarighet till skriften «Att förstå varandra i Norden» som gavs ut 1986. Det är emellertid inte fråga om en översättning, utan om en skrift som är skriven speciellt för finnar som deltar i nordiskt samarbete. Utgångspunkten för dem är en annan än för skandinaverna: det är inte fråga om grannspråkförståelse, utan om att använda sina kunskaper i svenska som främmande språk till att förstå de besläktade språken danska och norska och göra sig förstådd bland nordbor. I flera avseenden följer *Kieliavain Pohjoismaihin* emellertid samma principer och samma uppläggning som sin skandinaviska förebild.

Skriften lägger mera vikt vid allmänna kommunikativa aspekter än vid direkt språkliga frågor. Ett kapital handlar om språkliga myter och kulturella skillnader mellan finnar, svenskar och andra nordbor, ett om varför det normalt är bättre att använda skandinaviska språk än engelska i det nordiska samarbetet, ett om olika språkbrukssituationer och ett om tolkning. Avsnitten om de enskilda språken är kortare än i «Att förstå varandra i Norden» och direkt inriktade på finnarnas förståelseproblem.

Skriften innehåller en ordlista (19 sidor, ca 550 uppslagsord) med uppslagsord på danska och norska och översättningar til svenska och finska.

Kielikello, Finska språkbyråns tidskrift, kom som vanligt ut med fyra nummer. I nummer ett behandlas bl.a. finska svärord från förkristen tid (Ulla-Maija Kulonen), ursprunget till det högfrekventa vardagsordet *kiva* 'bra, kul' (Alpo Räisänen), olika benämningar på måltider i de finska dialekterna (Ulla Takala) och olika förstärkningsprefix av typen *hyper-* och *huippu-* 'topp-' (Matti Punttila). Bland artiklarna i nummer två kan nämnas en om villkorssatser i lagspråket och i finska ordspråk (Ulla Suokas) och en om kvinnliga titlar (Katriina Kyrölä). Nummer tre innehåller artiklar om bl.a. språklig kapprustning (Saska Saarikoski), fackspråk och språkvård i Estland (Tiiu Ereht) samt estniska ortnamn på finska (Eeva Maria Närhi). I nummer fyra ingår bl.a. artiklar om sammansättningarnas semantik (Alpo Räisänen), böjning av estniska personnamn i finskan (Saara Welin) och anpassningen av svenska lånord till finskans fonologi under olika perioder (Klaus Laalo) samt ett register över ord och språkfrågor som behandlats i *Kielikello* under 1990. De flesta numren innehåller också litteraturpresentationer och språkliga rekommendationer.

Kieliviesti, Sverigefinska språknämndens tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. Nummer 1 innehåller två debattartiklar om sverigefinskan samt en svensk-finsk ordlista över benbrott med latinska termer. I nummer 2 fortsätter debatten om sverigefinskan. Där behandlas även översättning av ordet *kropp* i medicinska sammanhang. I nummer 3 redogörs för den finska släkterminologin och användningen av utländska ortnamn i finskan. Nummer 4 är ett specialnummer och består av en svensk-finsk trafikordlista med ett finsk-svenskt register. Listan omfattar drygt 500 termer.

Kjartan G. Ottósson. Íslensk málhreinsun. Sögulegt yfirlit. Rit Íslenskrar málnefndar 6. Íslensk málnefnd 1990. 168 s. (Ísländsk purism. Historisk översikt).

Som titeln antyder är detta en historisk översikt («sögulegt yfirlit») över isländsk purism, den utförligaste hittills. Översikten gavs ursprungligen som fyra radioföredrag 1985 och täcker tidsperioden efter reformationen. Författaren bygger i väsentlig grad på Halldór Hermannssons *Modern Icelandic*, som utkom 1919. Såväl framställning som innehåll är dock olika och översikten har uppdaterats. Boken avslutas med en lång och utförlig källförteckning.

Málfregnir [Språknytt], Isländska språknämndens tidskrift, kom ut som tidigare med två nummer, vår och höst, 32 sidor varje gång. Vårhäftet inleds med en artikel om ett nytt kapitel i de nordiska språknämndernas samarbete («þáttaskil í samskiptum norrænu málnefndanna»). Därmed avses en kurs i isländska i Reykjavík i maj för anställda hos språknämnderna och Nordiska språksekretariatet. Därefter följer ett föredrag från 1972 om isländsk språkvård («Íslensk málvöndun») av *Baldur Jónsson*. *Jónína M. Guðnadóttir* skriver om en isländsk ordbok över flygtermer («Íslenskt flugorðasafn») och *Baldur Jónsson* om isländska ord för «telex». Häftet innehåller också bl.a. en förteckning över terminologiska kommittéer på Island.

Ur hösthäftets innehåll kan nämnas följande: I inledningsartikeln, «Háskóli Íslands vill íslensk fræðiorð», berättas om två resolutioner antagna av Islands universitets konsistorium, där samtliga fakulteter uppmanas att organisera terminologiskt arbete i syfte att kunna använda enbart isländska termer i varje disciplin. *Kristján Árnason* skriver om isländsk språkvård 1990 («Íslensk málrækt á því herrans ári 1990»). Därefter följer en remissartikel («Um frumvarp til laga um mannanöfn»), där språknämnden uttalar sig om ett lagförslag om personnamn. *Ari Páll Kristinsson* skriver om nyord och anpassningen av lånord i artikeln «Skvass eða squash. Nýrði eða slettur».

Nyt fra Sprognævnet. 1990 nr. 1–4. Hvert nummer er på 16 sider.

Hvert nummer indeholder et udvalg af svar på sproglige spørgsmål om nævnet, bogomtaler og artikler om sproglige forhold. Af årgangens artikler kan nævnes: *Pia Jarvad*: Fattigfir-

sernes nye ord (nr. 1), *Else Bojsen*: Dus eller Des med seerne, *Allan Karker*: De historiske principper i dansk retskrivning (nr. 2), *Henrik Galberg Jacobsen*: Planetarium, *Jørgen Eriksen*: Insiderhandel og insider (nr. 3), *Pia Jarvad*: Hej, Jørgen (om forskellige hilsner og hilseformer), *Jørgen Eriksen*: Discountord (nr. 4). Nr. 4 rummer desuden et register til årgang 1990.

Ord for tal. Fakta og råd om særdanske og samnordiske talord. Forfatter: Allan Karker. Utgitt av Nordisk råd og Nordisk språksekretariat. Stockholm 1990. 15 s. Heftet gir opplysninger om særdanske tallord av typen «halvfems» og veiledning i å bruke et sett alternative tallbetegnelser av typen «niti».

Språk og litteratur i Norden 80–90. Utgitt av Nordisk språksekretariat og Nordspråk. Danmark 1990. 172 s. Rapport fra to etterutdanningskurs: ett for morsmållærere og ett for lærere som underviser i de nordiske språkene som fremmedspråk. Temaet for det første kurset var «Litteraturen i Norden i 1980-årene», for det andre kurset «De nordiske språkene som fremmedspråk». Rapporten inneholder de fleste oppleggene og foredragene fra kursene.

Språkbruk, den finlandssvenska språkvårdens tidskrift, gavs liksom tidigare ut med fyra nummer. Huvudtemat i det första numret var finlandssvenskt talspråk och uttal samt finlandssvensk slang, med artiklar av Johan Schalin, Marika Tandefelt, Claes Garlén, Ilse Cantell och Leif Nyholm; dessutom ingick en lista över hälso- och sjukvårdstermer och ett register över språkfrågor behandlade i *Språkbruk* under 1980-talet. Nummer två dominerades av två kommenterade ordlistor, den ena med finastermer sammanställda av Carita Gabrán och den andra med återvinningstermer sammanställda av Pia Kuusela-Opas och Mikael Reuter. I nummer tre ingick en artikel av Mikael Reuter om svårigheter vid översättning av finskans genitiv och en artikel om hur man anger tidpunkter, tidsfrister och tidsperioder. Det sista numret innehöll en artikel av Birgitta Lindgren om 1980-talet i ordens spegel, en av Ulla Ådahl-Sundgren om TV-textning och språkliga hänsyn och en av Kate Karsten och Mikael Reuter om

termer och uttryck i årsberättelser. Alla nummer innehöll vidare litteraturpresentationer och språkfrågor i urval.

Språknytt, meldingsbladet for Norsk språkråd, kom i 1990 som vanleg ut med fire nummer, på til saman 76 sider. Dei vanlege nummera inneheld 20 sider. Nummer 2 var eit særnummer på 16 bladsider og hadde form av eit informasjonshefte om Aksjonen for språkleg miljøvern. *Språknytt* inneheld informasjon om arbeidet i Norsk språkråd, bokmeldingar, spørjespalte osv. Mellom artiklane i 1990 kan me nemne: nr. 1: *Helene Uri*: Punktum eller ikke punktum i forkortelser?; nr. 3: *Even Hovdhaugen*: Lånord og myter (eit åtak på Aksjonen for språkleg miljøvern) og *Kjell Venås*: Om mytar og mistydingar. Svar til Even Hovdhaugen; nr. 4: *Anne Svanevik*: Vår nyeste personnavnlovgivning.

Ja til norsk er namnet på eit informasjons- og debatthefta om engelsk i norsk. Heftet vart i 1990 sendt ut til alle vidaregåande skular og til elevar på ungdomssteget i grunnskulen. Også dette heftet var ein lekk i Aksjonen for språkleg miljøvern.

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. Ur innehålllet kan nämnas följande. Nr 1: *Bertil Albrektson*: Adam och Eva i ny språkdräkt; *Tore Jansson*: Språknamn och skriftspråk; Några nyare ord i svenskan; *Siv Strömquist*: Indrag efter rubrik. Nr 2: översättning av sakprosa till svenska (Fem bidrag från en konferens); *Patric Hadenius*: Är bärsjälare ett bra ord? Nr 3: *Bengt Sigurd*: Ordlekarnas makt; *Lena Moberg*: Nyord – några kommentarer; *Maria Steinmo-Stina Döbling*: Begå eller ta självmord? *Göran Kjellmer*: Maximera och minimera; *Sven Pihlström*: Direkt frågesats i stället för indirekt; *Lars Berglind*: Svyska nykomlingar. Nr 4: *Margareta Westman – Rose-Marie Hallin*: Vårdens ord och ord om vården; *Hans Karlgren*: Makt, myndighet och myndigheters namn; *Barbro Ehrenberg-Sundin*: Ekonomi på svengelska; *Ulf Swedjemark*: En ordbok till gagn och glädje; *John Takman*: Vad säger du, ers högvälborenhet?

DANMARK

Af Else Bojsen og Henrik Galberg Jacobsen

ARK. *Sproginstitutternes Arbejdspapirer*. Handelshøjskolen i København. Distr.: Det Erhvervsproglige Fakultet, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, DK-2000 Frederiksberg.

I denne serie arbejdsrapporter er der i 1990 udkommet 4 numre (52–55), bl.a. *Helle Hermann: Høflig adfærd i forretningsbreve* (ARK 53; 264 s.) og *Leksikon og semantik* (indlæg fra forskningsseminar; ARK 54, 97 s.).

Beinke, Christiane: Der Mythos franglais. Zur Frage der Akzeptanz von Angloamerikanismen im zeitgenössischen Französisch – mit einem kurzen Ausblick auf die Anglizismen-Diskussion in Dänemark. Verlag Peter Lang, Frankfurt am Main 1990. 380 s.

Christiane Beinkes disputats behandler baggrunden for franske sprogrøftsorganers og enkeltpersoners kamp mod den engelsk-amerikanske indflydelse på nationalsproget. I et kapitel gives der til sammenligning en kort gennemgang af de danske holdninger til problemet, både de uofficielle og de officielle som de fremgår af Dansk Sprognævns virke. – Foruden en omfattende litteraturliste rummer bogen en fortegnelse på 40 sider over sprogrøftsorganer i Frankrig.

Brink, Lars, Jørn Lund, Steffen Heger og J. Normann Jørgensen: Den Store Danske Udtaleordbog. Munksgaard, København 1991. 1659 s.

Denne ordbog er et hovedværk i den danske bestand af videnskabelige ordbøger, i betydning på linje med Ordbog over det Danske Sprog. Der er tale om en deskriptiv ordbog, der har som mål at beskrive og klassificere udtaletraditioner i dansk standardsprog, forstået som rigsmålet – dvs. det dansk der tales af mange i Københavnsområdet og i de større sjællandske provinsbyer – samt det lokalt farvede sprog som ikke

er egentlig dialekt. De enkelte ords udtale beskrives i henseende til flg. seks faktorer som variationen inden for standardsproget er bestemt af: alder, sted, social placering, distinkthed, kontekst og stil. Lydskriften er Dania i en let modificeret version, men stadig relativt fintmærkende. Til ordbogen findes et lyd demonstrationsbånd med eksempler på de anvendte lydtegn lyd værdi. Båndet købes særskilt.

Ordbogen rummer ca. 45.000 opslag, som dækker udtalen af over 100.000 ord, idet sammensætninger og letopløselige afledninger er udeladt i det omfang de kan sammenstykkedes af enkeltartikler. Både stednavne og personnavne er med. Indledningen om ordbogens principper optræder i både en dansk og en engelsk version. Og endelig er bogen forsynet med dels en oversigt over det danske lyd system, dels en redegørelse for de generelle vekselforhold og for bøjningsreglerne i dansk.

Den Store Danske Udtaleordbog er uundværlig for alle der beskæftiger sig med moderne dansk sprog, ikke mindst for lærere og studerende i Norden og i udlandet.

Danske Studier 1990. C.A. Reitzels Forlag, København 1990. 183 s.

Af bindets indhold kan der være grund til at nævne *Mikael Køneke*: Surdejsskålen og oliefluglene. Om komposita og «bekvemmelighedskomposition», og *Bente Holmbergs* anmeldelse af *Holberg-Ordbog*, bd. 1–5, 1981–1988.

Elbro, Carsten m.fl. (red.): Læsning og skrivning i sprogvidenskabeligt perspektiv. Dafolo Forlag, Frederikshavn 1990. 325 s.

Baggrunden for bogen er et nordisk symposium i efteråret 1987. Bogen indeholder en oversigt over hvor langt nordiske sprogforskere er kommet i udforskningen af læsning og skrivning, et område som traditionelt har været et pædagogisk og psykologisk anliggende. De forskellige bidrag er samlet i seks kapitler under hovedoverskrifterne «Almene perspektiver», «Pædagogiske perspektiver», «Betydningen af sproglig bevidsthed», «Læsning og skrivning blandt dyslektikere og afatikere», «Sproghistoriske og sprogsociologiske perspektiver» samt «Tosprogedes skrivning og skrivning på fremmedsprog».

Hansen, Erik m.fl. (red.): Auditorium X. Dansk før, nu – og i fremtiden? Forlaget Amanda, København 1991. 251 s.

I foråret 1990 holdt Institut for Nordisk Filologi ved Københavns Universitet en række velbesøgte offentlige forelæsninger, som nu er samlet i bogform; foruden forelæsningsrækken. Bogen indeholder flg. artikler: *Poul Lindegård Hjorth*: Den historiske baggrund, *Erik Hansen*: Rigtigt og forkert dansk, *Inge Lise Pedersen*: Dagligsproget – lokalsprog eller klassesprog?, *John E. Andersen*: Sprogets takt og tone, *Karen Lund*: Dansk med mange accenter – dansk som fremmed- og andetsprog, *Ib Poulsen*: Sproget i radio og fjernsyn, *Ole Togeby*: Semantik, forståelse og maskiner, *Hanne Ruus*: Fælles danske ord, *Erik Møller*: Lad talesproget komme til orde!, *Klaus Kjøl-ler*: Sprog og politik, *Frans Gregersen*: Dansk i 90'erne – et oplæg til diskussion.

Hansen, Erik: Essens og accidens i dansk: I: Vänbok. Festgabe für Otto Gschwantler zum 60. Geburtstag. Herausgegeben von Imbi Sooman. VWGÖ Wien 1990. S. 115–125.

Om modsætningen *essens* : *accidens* (permanent : transitiv) i tre konstruktionstyper i dansk: konstruktioner med frit prædikat, konstruktioner med bestemt substantiv og ubestemt attribut, og *være-* og *have-*konstruktioner.

Hansen, Peter Molbæk: Udtaleordbog. Gyldendal, København 1990. 761 s.

Bogen indgår i serien Gyldendals Røde Ordbøger og er den første i sin art. På omslaget hedder den Dansk udtale. Udvalget af opslagsord bygger på Retskrivningsordbogen 1986, dog er udvalget af almindelige ord, især almindelige sammensætninger, betydeligt mindre end i Retskrivningsordbogen. I alt indeholder ordbogen ca. 40.000 opslagsord (mod Retskrivningsordbogens ca. 60.000). Udtalen af de enkelte ord er gengivet med en forenklet lydskrift som i traditionelle ordbøgers udtaleangivelser, og lydskriften angiver rigsmålsudtalen.

Denne ordbog er uhyre nyttig til hverdagsbehov for de mange som gerne hurtigt vil have oplyst hvordan «man» udtaler

dette eller hint ord. Men ønsker man at fordybe sig i talesprogs-siden af det danske sprog, fx i studieøjemed, kan man med fordel henvende sig til Lars Brink m.fl.: *Den Store Danske Udtale-ordbog* (se omtalen af denne).

Helberg, Eva: Støj på ledningen. Stave- og sprogfejl – regler og forklaringer. Gyldendal, København 1990. 103 s. + 52 s. øve-bog med facitliste.

Støj på ledningen er en opslagsbog der omfatter hyppige fejltyper inden for ortografi, syntaks og tegnsætning. Bogen bygger på en systematisk fejlregistrering i mere end 2000 danske studentereksamenstile fra 1979–89. Blandt de emner der er behandlet i bogen, kan nævnes: «Stort eller lille begyndelses-bogstav?», «Et eller flere ord?», «Skal der være dobbeltbogstav eller ej?», «Stumme bogstaver», «Endelser» (herunder r-fejl), «Fremmedord», «Syntaks» (herunder paratakse og hypotakse, og syntetisk og analytisk sprog).

Hermes. Tidsskrift for sprogforskning. 3-1989, 4-1990 og 5-1990. Redigeret af Henning Bergenholtz mfl. Udg. af Det Erhvervs sproglige Fakultet, Handelshøjskolen i Århus. 326 s. + 159 s. + 159 s. Distr.: Hermes, Handelshøjskolen i Århus, Fuglesangs Allé 4, DK-8210 Århus V.

Af særlig interesse i de tre seneste numre af tidsskriftet er følgende bidrag: *Richard Almind/Henning Bergenholtz: Klæder skaber folk: Om layout i ordbøger* (nr. 4), *Irène Barons* anmeldelse (på fransk) af Peter Blume: *Fra tale til data, 1989* (nr. 4), *Knud Jeppesen: Problemer ved at oversætte Bibelen til dansk på ny* (nr. 5), *Jørgen Schack: Hvad siger loven? – om retsreglerne som kommunikative handlinger* (nr. 5).

Kristiansen, Tore: Udtalenormering i skolen. Skitse af en ideologisk bastion. Gyldendal, København 1990. 303 s.

Forfatteren, som er norsk født men uddannet og bosiddende i Danmark, leverer med denne bog en indgående kritik af den danske holdning til sprognormer og især af den danske forskning i forholdet mellem skole og dialekt. Danskerne forudsætter – stort set uden diskussion – at det at lære at tale dansk rigssprog

er en uundgåelig nødvendighed. Det er Tore Kristiansens fortjeneste at vise os danskere hvor problematisk denne standardiseringsideologi i virkeligheden er.

Hans bog har allerede sat sig spor i den sprogpoltiske debat, og den vil utvivlsomt få væsentlig indflydelse på fremtidig forskning i det danske sprogsamfund. I bogen bringes til slut en situationsrapport fra det forfatteren kalder «sprogkampen» i dagens Danmark: «Sprogpoltikkens chefideologer forkynder for alt folket at normsituationen er problemløs; folket valser med, uden slinger; sprogpoltikkens venstrefløj er vægpynt og kævles ikke engang indbyrdes om den rigtige valsetaktik og strategi. – Oppe fra fjeldene, med nissehuen trukket godt ned i øjnene, ligner det de frie kræfters dance macabre over slettelandet».

Lindhardt, Jan: Tale og skrift – to kulturer. Munksgaard, København 1989. 160 s.

Bogen giver en redegørelse for de karakteristiske træk ved mundtlig og skriftlig kommunikation og diskuterer hvilke konsekvenser det har at skriftkulturen i høj grad har fortrængt den mundtlige kultur. På et kulturhistorisk grundlag søger forfatteren at vise hvad skriftens fremtrængen betyder for bl.a. individets selvforståelse, historieopfattelsen og religionen. Bogen henviser sig især til læreruddannelserne, voksenundervisningen og universitetsundervisningen.

Lønstrup, Brita: Dansk med følelse! KLIM, Århus 1990. 139 s.

Bogen handler om den følelsesmæssige side af sproget som modsætning til den traditionelt forstandsmæssige beskæftigelse med sprog. Den indeholder bl.a. kapitlerne «Plusord og minusord», «Der er følelse i lyd», «Nysprog – et sprog uden følelse?», «Syv slags kommunikation» (om sprogfunktionerne, på grundlag af Roman Jakobson).

Mål & Mæle. 13. årgang, nr. 2 og 3. Redigeret af Erik Hansen, Ole Togeby og Carsten Elbro. G.E.C. Gad, København 1990. 32 s. + 32 s.

Numrene indeholder – ud over spørgebrevkassen – artikler af *Carsten Elbro og Erik Hansen: Talesprog* (om forskellen mel-

lem tale- og skriftsprog), *Henrik Holmberg og Erik Møller: Sociale udtalevariationer i København*, *Peter Molbæk Hansen: Tekst, tale og højtælende maskiner* (nr. 2), *Jørn Lund: PHSK* (om Poul Henningsen (PH) og sproget), *Torben Højsgaard Krogh: Gartnerlatin og ekkoord* (om danske plantenames forbindelse med de latinske), *Mogens Føns: Billedmedierne og sproget* (som slutter med «sprogrøgterens aftenbøn»), *Ole Tøgeby: Betydningen af ordet «i»*, *Knud Hjortø: Uden for samfundet* (om udtrykkene *kalorius*, *molevitten* og *hele redeligheden*), fra artikelsamlingen «Sprogets luner» fra 1927 (nr. 3). – Som noget nyt har Mål & Mæle reserveret bagsiden til sproglige opgaver, som læserne kan more sig med; løsningerne står et andet sted i bladet.

Olsen, S.E.: Stavenøglen. Munksgaard, København 1989. 192 s.

Alfabetisk ordliste med markering af (nogle af) de tilladte orddele. Indeholder i alt ca. 25.000 ord og ordformer.

Selskab for Nordisk Filologi: Årsberetning 1987–1989. Redigeret af Henrik Galberg Jacobsen. København 1990. 116 s. Distr.: Selskab for Nordisk Filologi, Københavns Universitet Amager, Njalsgade 80, DK-2300 København S.

Beretningen indeholder resumeer og henvisninger vedrørende de ca. 30 foredrag der har været holdt i selskabets regi i 3-årsperioden, og hvoraf ca. en tredjedel er publiceret i bogen *Forskningsprofiler*, 1989 (omtalt i *Sprog i Norden* 1989, s. 32–33). Af resumeerne i beretningen kan der være grund til at nævne følgende: *Lars Heltoft: En plads til sprogvidenskabens hittebørn*. Om talesprog og sætningskema (19 s.), *Lars Brink: Bricka ~ bakke – et slumpetræf? Om ubeslægtede ligheder mellem dansk og svensk* (3 s.), *Ulf Telemann: Svenska Akademiens grammatik. Riktlinjer, arbetssätt, problem* (2 s.).

Skyum-Nielsen, Peder (red.): Når teksten bliver til – tale, skrift og drama. Dansklærerforeningen, København 1990. 158 s.

Bogen indeholder 14 bidrag om produktion af tekster. De fleste af bidragene er skrevet af medarbejdere ved Institut for Dansk Sprog og Litteratur ved Danmarks Lærerhøjskole. Af

særlig interesse er *Jørn Lund*: Den nødvendige vekselvirkning, *Christian Kock*: Talen som skriveredskab, *Vibeke Sandersen*: Normbevidsthed og skriveproces, *Peder Skyum-Nielsen*: Retorik i en nøddeskal.

Snirivasan, K.P.: *Morphology of the Danish Language*. Hemas Forlag, Middelfart 1989. 111 s. Distr.: Hemas Forlag, Øster Allé 33, Strib, DK-5500 Middelfart.

Oversigt på engelsk over bøjning (især) og orddannelse på dansk.

SPRINT. Sproginstitutionernes tidsskrift. 1990, nr. 1-2. Udgivet af Handelshøjskolen i København, 80 s. + 80 s. Distr.: SPRINT, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, DK-2000 Frederiksberg.

Af særlig interesse er *Peder Skyum-Nielsen*: Fyndsproget (om det koncentrerede og effektsøgende sprog man finder i fx reklamer, overskrifter, politisk tale, slagere) og *Lena Munck*: Hvorfor ser tekniske tekster ud som de gør? – og hvordan ser de i det hele taget ud? (nr. 1).

Sprog og kvalitet. Modersmål-Selskabets Årbog 1990. C.A. Reitzels Forlag, København 1990. 132 s.

Temaet for Modersmål-Selskabets Årbog 1990 er spørgsmålet om hvad der er godt sprog. Den indeholder 11 bidrag, heriblandt *Jørgen Schleimann*: Intet kan lignedes ved ordet (med et angreb på Dansk Sprognævn), *Erik Hansen*: Det danske folk og det gode sprogs sagsbehandlere, *Jørgen Fafner*: Forholdet mellem mundtlighed og skriftlighed, *Christian Kock*: Hvilken skriveundervisning virker?

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 8. årgang, 1990, nr. 1-4. 8 s. + 4 s. + 8 s. + 4 s. Redigeret af Rasmus Bjørgmose. Distr.: Kassereren, Grønnegården 631 A, DK-2670 Greve.

Ud over nogle boganmeldelser rummer årgangen korte artikler om sprog og sprogholdninger, bl.a. en morsom en af forfatteren *Per Højholt*: Sprog er ikke bare et middel – det er

måden. Det danske sprog er aldrig, hvad det har været. Heri præsenterer han sin skepsis over for umådeholden sprogrøgt.

Tverskov, Eva: At skrive sætter spor. Dansk lærerforening, København 1990. 117 s.

Bogen beskæftiger sig med kreativ skrivning og er beregnet for undervisningen i skriftlig fremstilling i gymnasiet, på hf og i handelsskolen. Bogen består hovedsagelig af øvelser som skal inspirere og træne eleverne i at arbejde med sproget som et personligt udtryk for følelser, tanker og erfaringer. Gennem øvelserne behandles bl.a. emner som kritik, inspiration, leg med sproget og skriveblokeringer.

Vinterberg, Hermann og C.A. Bodelsen: Dansk-engelsk Ordbog. 3. udg. ved Viggo Hjørnager Pedersen. Gyldendal, København 1990. 1473 s.

Ifølge bogens forord er der i den nye udgave foretaget ca. 100.000 ændringer i forhold til 2. udg. (1966, med et tillæg i 1973), hvoraf godt halvdelen er tilføjelser. Ordbogen rummer ca. 230.000 opslagsord og er dermed den danske ordbog der har det største ordforråd.

Vogel-Jørgensen, T. og Poul Zerlang: Bevingede ord. 6. reviderede udg. G.E.C. Gad, København 1990. 737 s.

Denne nye udgave er en længe savnet ajourføring (ved Poul Zerlang) af værket, hvis seneste udgave kom i 1963.

FINLAND

Av Mikael Reuter

Lehti-Eklund, Hanna: Från adverb till markör i text. Studier i semantisk-syntaktisk utveckling i äldre svenska. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 561, Humanistiska avhandlingar 4, Helsingfors 1990. 272 s. + bilagor.

Författaren studerar i sin avhandling sju adverb i svenskan med hänsyn till deras semantiska och funktionella utveckling under åren 1600 – 1900. De undersökta adverbena är *emellertid*, *således*, *alltså*, *eljest*, *annars*, *dessutan* och *dessutom*. Undersökningen bygger till stor del på material ur privata brev.

Orsakerna till ordens semantiska utveckling och mekanismerna i förändringen studeras med utgångspunkt i funktionell grammatik, historisk semantik och pragmatik. Författaren konstaterar att utvecklingen hos de undersökta adverbena huvudsakligen går från konkret betydelse till textuell funktion. Från att ha angett tid, sätt och andra omständigheter övergår de till textuella markörer vars funktion är att förbinda meningar. T.ex. *emellertid* var på 1600-talet ett tidsadverb med betydelsen 'under tiden', och *alltså* har utvecklats från sättsadverb ('på så sätt') till konsekutiv markör ('följaktligen') och vidare till till pragmatisk markör för bl.a. återupptagning (*Alltså, hur är det möjligt?*).

Nikula, Kristina & Pitkänen, Antti J. (red.): Svenskan i Finland. SiF rapport 1. Seminariet i Tammerfors 12 – 13 okt. 1989. Skrifter utgivna av institutionen för filologi II vid Tammerfors universitet, nordisk filologi, nr 14. Tammerfors 1990. 242 s.

Den något ambitiösa titeln *Svenskan i Finland* innebär inte att boken ger sig ut för att vara en heltäckande beskrivning av det svenska språket i Finland, utan att det är en rapport från det första i en serie seminarier med detta tema.

Den kanske mest intressanta artikeln i boken är professor Els Oksaars översikt *Språket i sociokulturell kontext*, med undertiteln «Variationslingvistiska problem». Oksaar kommer där in på den omdiskuterade frågan om vad som är varianter av samma

språk och vad som bör ses som skilda språk. Det kan nämnas att Els Oksaars föredrag när det hölls ledde till en lång debatt om finlandssvenskans status som eget språk eller som en varietet av svenskt riksspråk.

Bland de andra artiklarna kan särskilt nämnas Kari Leinonen, Veijo Vihanta och Antti Pitkänen, *Om rytmen i finlandssvenska och sverigesvenska* och Kristina Nikula, *Finlandssvenskan och ordböckerna*. Ett ovärderligt bidrag är Helena Solstrands bibliografiska översikt över studiet av finlandssvenskan – en förteckning över praktiskt taget alla monografier och artiklar som under åren 1868 – 1989 getts ut i tryck om det svenska allmänspråket i Finland (språkpalter och andra tidningsartiklar undantagna). De övriga artiklarna i boken är närmast presentationer av pågående eller planerad forskning.

Nordistik i 150 år. Undervisning och forskning i nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet 1840 – 1990. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, Serie B:13, Helsingfors 1990. 233 s.

Skriften *Nordistik i 150 år* har getts ut i anledning av Helsingfors universitets 350-årsjubileum 1990. Den innehåller huvudsakligen tre slags bidrag: historiska återblickar över forskningen, undervisningen och lärarkåren vid Nordica, några prov på den forskning som bedrivs i dag samt skönlitterära texter av de lärare inom institutionen som även är skönlitterära författare. Dessutom ingår en presentation av de nordiska kurserna i språk och litteratur och en bibliografi över professor Carl-Eric Thors' (1920 – 1986) totala produktion.

De artiklar som hänför sig till pågående forskning är följande:

Marianne Blomqvist: *Finländska adelsnamn*, Seija Tiisala: *Spotzkeligan achta hans nåd. Adverbial, predikativ eller attribut?*, Irna Sorvali: *Informationsförmedling på olika nivåer*, Ilse Cantell: *Om förhållandet mellan fonologiska regler och ordbildningsregler – ett uttalsproblem belyst genom lexikal fonologi*, Inga-Britt Persson: *Afasiologi – en tvärvetenskaplig utmaning för lingvister*, Anne-Marie Londen: *Samtal och samtalsanalys*.

Volymen har redigerats av Mirja Saari, Lars Huldén, Kristina Björklund och Pirjo Kukkonen.

Sorvali, Irma: Studier i översättningsvetenskap. Institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet, Uleåborg 1990. 288 s.

Författaren diskuterar i detta arbete översättningsvetenskapen i dess olika former och presenterar ett urval forskningsproblem och forskningsresultat. Boken är i första hand avsedd för forskare, lärare och studerande i språk och översättning vid universitet och högskolor, men vänder sig också till översättare och tolkar som är intresserade av de teoretiska aspekterna på sitt arbete.

Boken börjar med ett avsnitt om översättningsvetenskapen som teori och en presentation av olika forskningsområden och terminologiska problem. I ett kapitel om översättningsanalys stöder sig författaren framför allt på sina egna bl.a. kvantitativt-statistiska undersökningar av översättningar i Finland. Som material har hon använt texter och översättningar både från modern tid och från 1800-talet.

Ett särskilt avsnitt ägnas översättaren och hans personlighet: den mänskliga aspekten på översättandet. Författaren presenterar här preliminärt ett projekt för översättarintervjuer.

Ett av de längsta kapitlen i boken behandlar översättarutbildning, läromedel och andra didaktiska frågor. Boken avslutas med några specialstudier om sinnesintryck genom språket (bl.a. användningen av färgord i olika uttryck) och om humor i översättning.

Svenskans beskrivning 17. Förhandlingar vid Sjuttonde sammankomsten för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning, utgivna av Erik Andersson och Marketta Sundman. Åbo 1990. 435 s.

Sammankomsterna «för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning» har anordnats med ca ett och ett halvt års mellanrum sedan 1963, och har under årens lopp samlat allt fler deltagare. Detta syns också på konferensrapporterna, av vilka den senaste, från den sjuttonde konferensen i Åbo, är en av de digraste.

Bland de 3 plenarföredrag och 31 sektionsföredrag som publicerats i denna volym kan nämnas följande: Erik Allardt, *Sven-*

skan som minoritetsspråk i Finland i ett jämförande perspektiv, Staffan Hellberg, *Uppmaningarnas syntax och direktiva satsers betydelse*, Per Linell, *Samtalets praktik och talspråkets grammatik*, Eva Bergner & Elizabeth Nylund, *Något om valet mellan s-passiv och kopulapassiv*, Judith Chrystal och Mats Eriksson, *Att bygga hus och dansa tango. Om innehållsobjekt i svenskan*, Ulla-Britt Kotsinas, *Ordbildning i slangspråk*, Pirkko Lilius, *Meningsfragment eller lösa fundament*, Thore Pettersson, *Varför barnet inte kan vara latt*, Elisabet Törnudd-Jalovaara, *Skall och negation*. Självfallet är också många av de andra artiklarna av allmänt språkligt intresse.

Svenskt lagspråk i Finland. Statsrådets svenska språknämnd och Statens tryckericentral (VAPK-förlaget), Helsingfors 1990. 299 s.

Boken är en ny, väsentligt omarbetad och utvidgad utgåva av en handbok med samma namn som kom ut 1986. Den innehåller främst råd och skrivregler för dem som bereder, översätter och granskar lagar och andra författningar på svenska i Finland, men också mycket som kan vara till nytta för alla som arbetar med texter som gäller juridik och förvaltning.

Svenskt lagspråk i Finland innehåller både rent språkliga avsnitt och kapitel som uttryckligen gäller formalia i fråga om författningstexter. En kommenterad finsk-svensk ordlista omfattar 67 sidor, och dessutom finns särskilda listor över bl.a. föråldrade ord, finlandismer, besvärstermer och namn på myndigheter.

Boken inleds med allmänna översikter av bl.a. språkliga hjälpmedel, språkvårds- och terminologiorgan, lagstiftningen i Finland, det svenska lagspråkets utveckling i Finland och Sverige och principerna för översättning av propositions- och författningstext i Finland. Det längsta kapitlet behandlar särskilda språkriktighets- och översättningsfrågor, bl.a. tunga framförställda bestämningar till substantiv, s.k. nakna substantiv, verbalsubstantiv, ordföljd, prepositioner samt översättning av finskans genitiv och finskans konditionalis. Avsnittet om skrivregler följer i huvudsak principerna i motsvarande rikssvenska skrivregler (bl.a. språknämndens, TNC:s och riksdagens), men

tar framför allt fasta på de fall där reglerna i svenskan avviker från reglerna i finskan.

Boken innehåller också specialavsnitt som behandlar författningarnas rubriker och ingresser och gängse uttryck i motiverings- och författningstext. En viktig nyhet jämfört med den föregående upplagan är ett ord- och sakregister som avsevärt underlättar användningen.

Handboken är avsedd att kunna användas både som lärobok och som uppslagsbok.

Den nya upplagan har liksom den tidigare redigerats av Sten Palmgren vid justitieministeriets granskningsbyrå. Texten har i huvudsak författats av Per Erik von Bonsdorff (justitieministeriet), Sten Palmgren och Mikael Reuter (Svenska språkbyrån), dvs. desamma som också stod för huvuddelen av texten i den första upplagan. Sakregistret har utarbetats av Carola Tiainen vid Svenska språkbyrån. Medlemmarna i statsrådets svenska språknämnd har läst igenom texten och kommenterat den. Nämnden har godkänt handboken och bestämt att dess råd och skrivregler skall följas i statsförvaltningen.

Terminfo. Tidskrift utgiven av Centralen för Teknisk Terminologi och Statens tryckericentral. Nr 1–3.

Terminfo innehåller artiklar om praktiska och teoretiska terminfrågor och konkreta råd om termer. Tidskriften är tvåspråkig, även om finskan dominerar klart. Ur innehållet 1990 kan nämnas en artikel på svenska om INSTA-kommittén för terminologifrågor (Anna-Lena Bucher och Kjell Westerberg, nr 1), en kommenterad miniordlista med termer som hänför sig till polymerer och kompositer (Heidi Suonuuti, nr 2), och en artikel (på finska) som jämför det finska och det svenska begreppssystemet inom begreppsområdet bostadshus (Sirpa Ruokangas, nr 3). Av den sistnämnda artikeln framgår det bl.a. att definitionen på ett så centralt begrepp som 'hus' inte är någon självklarhet; ett *radhus* på svenska är ett av flera hus sammanbyggda till en *radhuslänga*, medan *rivitalo* på finska är hela längan och de enskilda husen kallas *rivitaloasunto* (radhusbostad).

Varje nummer innehåller en kort svensk resumé av de olika artiklarna.

ISLAND

Av Baldur Jónsson

Kristján Eiríksson. Máltækni. Iðnskólaútgáfan, Reykjavík 1990. 112 s. [Språkteknik]

Bokens titel är ett ovanligt ord, kanske ett nyord. Direkt översatt betyder det «språkteknik», men boken har för syfte att vara ett slags handbok med vägledning om språkets användning. Den innehåller bl.a. en rad paradigmsamt förteckningar över diverse företeelser av språklig natur, t.ex. över prepositioner ihop med namn på köpstäder och över benämningar på husdjurens färger.

Kristján Eiríksson. Stíltækni. Iðnskólaútgáfan, Reykjavík 1990. 104 s. [Stilteknik]

Denna bok om «stilteknik», som den heter, är på sätt och vis en fortsättning av författarens «Máltækni» (se ovan), men kan dock användas självständigt. Här presenteras en rad språkliga och stilistiska begrepp, som belyses av citat från autentisk litteratur.

Orð og tunga. 2. Red. Jón Hilmar Jónsson. Orðabók Háskólans 1990. 74 s. [Ord och språk]

Detta är andra numret av en tidskrift som utges av Islands universitets lexikografiska institut (Orðabók Háskólans). Den innehåller en rapport från en konferens som Orðabók Háskólans och IBM á Íslandi höll i Reykjavík den 24 januari 1990. Konferensens tema var *Þýðingar á tölvuöld* («Översättningar i datamaskinens ålder»).

NORGE

Av Ståle Løland (SL) og Svein Nestor (SN)

Arctic Languages. An Awakening. Unesco 1990. 458 s.

Denne artikkelsamlingen er et uttrykk for Unescos satsing på nordområdene og den kulturelle betydning disse områdene har. Boka består av tre hoveddeler: Sibir og språkene i nordområdene i Sovjetunionen, de opprinnelige språkene i Nord-Amerika og Grønland, og de samiske språkene på Nordkalotten. Språkprofessor og president for Sametinget Ole Henrik Magga har skrevet artikkelen om samisk språk i Norge. Magga tar utgangspunkt i historien og skisserer bakgrunnen for de samiske dialektenes stilling. Deretter redegjør han for det samiske språkområdet i Norge, som er det største i Norden både når det gjelder utbredelse og varianter. *SL*

Bjørkavåg, Lise Iversen, Anne Hvenekilde, Else Ryen (red.): «Men hva betyr det, lærer?» Norsk som andrespråk – Fagdidaktiske bidrag. Landslaget for norskundervisning/Cappelen 1990. 324 s.

Denne artikkelsamlingen er skrevet for lærere, studenter og andre som er interessert i undervisning i norsk som andrespråk i skole eller voksenopplæring. Boka er ment som et første bidrag til en fagdidaktikk i norsk som andrespråk. Først i boka presenteres hovedtrekk i de gjeldende fagplanene i norsk som andrespråk for grunnskolen, den videregående skolen og voksenopplæringskursene. Resten av boka behandler fagdidaktiske emner knyttet til forskjellige sider ved faget, både i arbeidet med generell språkopplæring og integrering av norsk som andrespråk i andre fag. *SL*

Eigenproduksjon, nr. 36, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 1990. 173 s.

Dei viktigaste artiklane er *Om studiet av diplomer* av Egil Pettersen og *Bruken av dialekt som skriftspråk i to norske distrikt* av Lars S. Vikør. Vikør peiker på det velkjende tilhøvet

at dialektane har ein høgare status i Noreg enn i dei fleste jamførbare land. Men dette gjeld munnleg mål, og Vikør gjer merksam på at dialektbruken i skrift er lite utbreidd. Han grupperer dei fleste skrivne tekstane på dialekt i Noreg i desse sjangrane: a folkeminne og lokalhistorie, b humoristisk litteratur, c viser, d amatørskodespel, e attgjeving av replikkar i tekstar som elles er på bokmål eller nynorsk. *SN*

Eigenproduksjon, nr. 37, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 1990. 173 s.

Meir enn hundre av sidene ber tittelen *Liner i nyare norsk språkhistorie*, og er skrevne av Lars S. Vikør. Av dei emna han har teki for seg, nemner me *Stewarts språktypologi og den norske språkstoda, Statusen til varietetane: Kampen for jamstilling, Samnorskideologi og tilnæringspolitikk: Føresetnader og utvikling*. Boka inneheld mellom anna òg ein artikkel *Rettskrivning og mytar* av Bjarte Birkeland. *SN*

Eigenproduksjon, nr. 39, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 1990. 84 s.

Dette nummeret inneheld verket *Maalbrigdingar (1525 – til notidi)* av Gustav Indrebø, utgjevi ved Oddvar Nes. Maalbrigdingar dukka fyrst opp i 1990, nær femti år etter at forfattaren døydde. Det var opphaveleg meininga at Maalbrigdingar skulle vera ein del av Indrebøs velkjende Norsk Målsoga, som kom ut åtte år etter at forfattaren var avliden, men i mellomtida kom denne delen av verket bort. *SN*

Evensen, Aage og Tone Tveit: TÅG Talemålsvariasjon åt gjøvikensere. En språksosiologisk og språkgeografisk undersøkelse. Norske studiar V, utgjevne av Norsk Målførearkiv, Universitetet i Oslo. Novus forlag 1990. 171 s.

Undersøkinga, som vart gjord i 1981–1982, syner korleis Gjøvik-folk skiftar mellom former i Vardals-dialekten, østnorske folkemål og standard østnorsk. Språkvekslinga vert sett i samband med både språklege og ikkje-språklege tilhøve, og forfattarane legg vekt på korleis geografiske og sosiale sammenhengar verkar inn på talemålet i Gjøvik by. Boka høver

best for studentar og lærarar som er opptekne av talemålsforskning. *SN*

Golden, Anne, Kirsti Mac Donald, Bjørg A. Michalsen og Else Ryen: Hva er vanskelig i grammatikken? Sentrale emner i norsk som andrespråk. Universitetsforlaget 1990. 164 s.

Denne artikkelsamlingen tar for seg sider av norsk språk som ofte byr på vanskeligheter når noen med et annet morsmål skal lære norsk. Den tar opp emner som «Hva er vanskelig for utlendinger i norsk grammatikk?», «Uttrykk for framtid i norsk», «Setninger med *det* som subjekt», «Hvordan og hvorfor brukes passiv?», «Sammensatte ord». Boka vil være særlig nyttig for studenter i norsk som andrespråk ved lærerhøgskolene og universitetene og lærere som tar forskjellige typer etterutdanningskurs innenfor faget. *SL*

Gullichsen, Harald: Form, substans og språklig tegn. Språkteoretiske grunnlagsproblemer i idéhistorisk perspektiv. Oslostudier i språkvitenskap 7. Novus forlag 1990. 190 s.

Forfatteren, som har undervist i fransk og samanliknande romansk språkvitenskap ved Universitetet i Oslo, har som mål å greie ut om nokre av hovudtrekka i Ferdinand de Saussures mest sentrale teoriar om språket. Forfatteren trekk linene mellom de Saussure og Wilhelm von Humboldt og Louis Hjelmslev, og peiker på tilhøvet mellom språk og tanke slik det har vori drøfta av stoikarane, Augustin, Peirce og Wittgenstein. Eit interessant drag ved boka er det ho presenterer av moderne etymologisk grunna kritikk av det «arbitrære språkteiknet» og andre åtak på den logosentriske språkopfatninga til de Saussure og i vestleg språkfilosofi i det heile. *SN*

Haugen, Einar: Babels forbrødring. Om tospråklighet og språkplanlegging. Universitetsforlaget 1990. 144 s.

Boka er en oversettelse av de fleste og viktigste kapitlene av «Blessings of Babel» fra 1987. Som tittelen forteller, er hovedemnene tospråklighet og språkplanlegging, emner som har opptatt forfatteren i mange år, og som har resultert i en lang rekke anerkjente skrifter. I motsetning til Bibelens fortel-

ling om «Babels forvirring» ser Haugen mangfoldet av verdens språk som en velsignelse som kan knytte menneskene sammen. Han har selv skapt termen språkplanlegging («language planning») og bruker det om samfunnets valg av språklig norm. Her bruker han Norge som modell og sier at landet både har fungert som et fremragende eksempel og som et foregangsland når det gjelder språkplanlegging. Boka tar opp mange emner: fra forfatterens oppvekst i et tospråklig miljø til spesielle forhold i enkelte språk. For nordiske lesere er avsnittene om språkforhold og språkforståelse i Norden særlig interessante. Boka er oversatt av Dåg Gundersen. Han har lyktes i å overføre den populære formen til norsk uten at det har gått ut over det faglige innholdet. *SL*

*Hoel, Torlaug Løkensgard: Skrivepedagogikk på norsk. Pro-
sessorientert skriving i teori og praksis. LNU/Cappelen 1990.
212 s.*

Boka starter med en presentasjon av «Straumdrag i amerikansk prosessorientert skrivepedagogikk». Kapitlet viser at «skrivepedagogikk» er et svært sammensatt begrep, med ulike teoretiske retninger og ulik praksis. I det neste kapitlet – «Ein trekantmodell for skriving» – legger forfatteren fram en teoretisk modell for skriving. Hun legger særlig vekt på skriving som redskap for tankeutvikling, oppdagelser og kunnskapsskaping. Forfatteren retter ellers søkelyset mot skrivetradisjonen i norsk skole, og setter språkbruksanalysen og eksamensordningen i den videregående skolen inn i en skrivepedagogisk sammenheng. I et avsluttende kapittel får vi elevenes reaksjoner på to års prosessorientert skriveopplæring. *SL*

*Jahr, Ernst Håkon (red.): Den store dialektboka. Novus 1990.
222 s.*

Boka gir en systematisk oversikt over de norske dialektene. I et innledende kapittel kommer redaktøren inn på spørsmålet om hvorfor dialektene står så sterkt i Norge, og han gir en oversikt over dialektinndeling og målmerker. Deretter følger femten artikler som tar for seg område for område, også dialektene i de største byene. Etter hver artikkel er det en kommu-

neoversikt som på en grei måte viser hvilke målføretrekk som finnes innenfor den enkelte kommunen. Forfatterne er alle framstående språkforskere som er spesialister på de dialektområdene de behandler. Artikkene er skrevet med tanke på et bredt publikum, men de kan også leses med utbytte av fagfolk som ønsker å få en innføring i norske dialekter. *SL*

Johannesen, Janne Bondi: Automatisk morfologisk analyse og syntese. Tonivåmodellen benyttet på norsk substantivbøying. Oslo-studier i språkvitenskap 8. Novus forlag 1990. 139 s.

Målet med dette arbeidet har vori å prøve ut ein implementasjon av tonivåmodellen på norsk substantivbøying og å drøfte korleis tonivåmodellen høver for norsk, og kva for teoretiske føresetnader han byggjer på. Tonivåmodellen, som er ein modell laga spesielt for automatisk morfologisk analyse/syntese, er omtala i kapittel 4, som også inneheld ei utgreiing av dei ulike prinsippa attom program for automatisk morfologisk analyse, mellom dei tonivåmodellen. *SN*

Kontaktblad for NORSK som andrespråk/fremmedspråk i Norge. Spesialnummer med foredrag fra Norsk språkråds årsmøte 1990. Tema: Språkundervisning for språklige minoriteter. Nr 2 1990. 54 s.

I innlegga kom det fram at det er ein nær samanheng mellom den generelle språkutviklinga åt barnet og den opplæringa som barnet får i norsk som andrespråk og i morsmålet. Dei viktigaste artiklane er: *Språkopplæring for språklige minoriteter* av Anne Hvenekilde, *Undervisning av språklige minoriteter: Mål, Lærerutdanning, forskning og læremidler* av Lars Anders Kulbrandstad og *Forholdet skriftspråk – talespråk i undervisning av fremmedspråklige* av Olaf Husby. Problema for samiske born er emnet for artikkelen *Norsk som fremmedspråk* av Per Jernsletten. *SN*

Lehmann, Eigil: Reise det som velt er. Um norrøn målbygnad og målbunad. Norsk Bokreidingslag, Bergen 1990. 82 s.

Undertittelen er ikkje heilt dekkjande i denne boka, som er ei samling av artiklar. (Mange av dei har vori gjevne ut i aviser og

tidsskrift tidlegare.) Det er ikkje lett å sjå kva artiklar som til dømes *Grunntankar om målet, Nynorsken som kyrkjemål, Um juttale i nynorsk, Um færøysk rettskriving* har med norrøn målbygnaad og målbuad å gjere. I alt inneheld boka 11 stutte artiklar om ulike emne. Det er berre to av dei som handlar om norrønt, og det er *Norrønt mål på Hjalmland (Shetlands-norn)* og *Litt om styreord i Hjalmlands-norn*. I boka står det òg ein artikkel med tittelen *Dei leksikografiske verki åt Eigil Lehmann*, skriven av Jarle Bondevik. *SN*

Lie, Svein: Kontrastiv gramatikk – Med norsk i sentrum. Novus forlag 1990. 113 s.

Dette er ei nyttig bok for dei mange som har med språk å gjere i arbeidet sitt. Det er norsk språk som står i sentrum, men bakgrunnen for boka er det kontrastive. Dei som underviser utlendingar i norsk, treng verkeleg ei bok som dette. Ho kan hjelpe dei til å unngå mistydingar i arbeidet sitt, men det er mest like viktig at ho hjelper dei til å skjønne sitt eige mål betre. Dei fleste av dei viktigaste innvandrarspråka er omhandla, og det er viktig at bok tek for seg både fonologi, morfologi og syntaks. *SN*

Lomheim, Sylfest: Omsetjingsteori. Ei elementær innføring. Universitetsforlaget 1989. 180 s.

Dette er en lærebok i oversettelsesteori som bygger på undervisningen ved det treårige kurset i fagspråkoversettelse ved Agder distriktshøgskole i Kristiansand. Etter en gjennomgåelse av den teoretiske bakgrunnen for oversettelsesteorien gir forfatteren en oversikt over viktige begreper og problemstillinger. Han diskuterer spørsmål omkring oversettelsesprosessen og vurderer hva slags krav en bør stille til en oversatt tekst. Boka har dessuten med et kapittel om den spesielle formen for oversettelse som det er å tekste film eller video, og et kapittel om hvordan datateknologien kan bli et redskap for oversettelsesarbeidet. *SL*

Norberg, Perly Folstad: 70 språk i Norge. Språk, morsmålsundervisning og morsmåls lærere for språklige minoriteter. Friundervisningens forlag 1990.

Boka bygger på en undersøkelse som viser at det blir talt ca. 70 forskjellige språk i Norge. I norsk grunnskole ble det i 1989 gitt morsmålsundervisning i 52 forskjellige språk, utenom norsk og samisk. «70 språk i Norge» viser omfanget av morsmålsundervisningen, hvor de forskjellige språkene undervises. Boka har også med en enkel språklære og skriftprøver på en lang rekke språk. *SL*

Norsk lingvistisk tidsskrift. 1 og 2 1990. Redaktør: Ernst Håkon Jahr. Novus forlag 1990. 210 s.

De to heftene inneholder blant annet disse artiklene: *John Ole Askedal*: De moderne germanske språk – Hovedtrekk av en lingvistisk – typologisk og språkgeografisk inndeling, *Arnbjørg Hageberg*: Kvinner og menn og ordbøker, *Lars S. Vikør*: Jamstillingsvedtaket i 1885. Ein replikk, *Svein Lie*: Helsetninger og hovedsetninger, *Wenche Vagle*: Talen og skriften, de vandre tilhobe. . . Noen synspunkter og linjer i seinere lingvistisk tale/skrift-forskning, *Inger Moen*: Forholdet mellom skrift og tale belyst ved eksempler fra afasiforskningen. Begge heftene inneholder anmeldelser av viktige bøker innenfor språkforskningen. *SL*

Norskrikt. Arbeidsskrift for nordisk språk og litteratur. Universitetet i Oslo. Nr. 62 1990.

Heftet inneholder disse artiklene: *Frøydís Hertzberg* og *Kjell Ivar Vannebo*: Dialog som tekst, *Jan Svenning*: Betydning og mening i skriftlig og muntlig språk, *Erik Papazian*: Fonem-morfem-setningen? «Språkets kreativitet» – en statisk forklaring, *Helene Uri*: Afatisk språk og barnespråk – likheter og forskjeller, *Frode Helland*: Nokre merknader omkring ironi som språkleg fenomen. *SL*

Språklig samling: 30. og 31. årgang. Nr. 1–4. Tidsskrift utgitt av Landslaget for språklig samling.

De tre heftene inneholder blant annet disse artiklene: *Rolf Theil Endresen*: Til forsvar for det norske språket? (om engelsk-amerikansk språkpåvirkning), *Ruth Vatvedt Fjeld*: Om samformer og stil i offentlig administrasjonsspråk, *Ivar Utne*:

Nynorsk ordtelling, *Rolf Theil Endresen*: Forslag til samnorsk-normal, *Geirr Wiggen*: Til forsvar for norsk kulturbevissthet og identitet, *Arne Torp*: Bør me skrive radikal nynorsk? *Helge Gundersen*: Vi bør skrive samnorsknaert! *Erik Papazian*: Hvorsen har Dem det? Om Rolf Theil Endresens nye samnorsknormal, *Rolf Theil Endresen*: Målreising: På norskdomsgrunn eller på dialektgrunn? *SL*

Venås, Kjell (red): *Den fyrste morgonblånen. Tekster på norsk frå dansketida*. Novus forlag 1990. 635 s.

I dette verket har Venås samla tekster frå dansketida, tekster som har vori publiserte i tidsskrift som det er vanskeleg å få tak i. Somme av tekstane har ikkje vori prenta før, eller har til og med ikkje vori kjende før. Tekstene er av den typen som kallast bygdemålsdiktning, jamvel om somme tekster frå byer er tekne med. Den eldste teksten med nynorsk talemål som normkjelde går attende til 1500-talet. Meir enn tohundre sider i boka er kunnige merknader frå Venås. *SN*

Venås, Kjell: *Mål og med. Noregs Mållag i 1980-åra*. Noregs Mållag 1991. 189 s.

Boka har to hovudtema som heng mykje saman, det eine er det indre livet i Noregs Mållag, og det andre er målstriden i åttiåra. Eit av dei første kapitla heiter «Målsaka står på fjell». Her står det mellom anna: «Det blir gjerne ordskifte om prinsipp-programmet, og det kan koma opp tankar om å bridge på eit eller anna i det frå år til år. Sjølvve ideen i det skulle ein likevel tru alltid må liggje fast, for den er så einfeld som dette: Det berande prinsippet for laget er å arbeide for å fremja nynorsk i samfunnet.»

I den tidbolken Venås skriv om, vart det ikkje gjort brigde i prinsipp-programmet, men det har vore mykje ordskifte i laget om det skulle arbeida berre for det nynorske skriftmålet, eller om ein skulle leggja meir vekt på dialektane, som er talemålsgrunnlaget for nynorsken. Mykje av boka er vigd dei faste oppgåvene til Mållaget, og slikt må sjølvstapt vera med i denne saga. Men det som Venås skriv om arbeidet med den nynorske målforma og grunnlagsdebatten og om arbeidet med gamle og

nye oppgåver, er nok meir interessant for lesarar som står utafor Mållaget. *SN*

Venås, Kjell: Norsk grammatikk. Nynorsk. Universitetsforlaget 1990. 187 s.

Denne boka er først og fremst mynta på grunnfagsstudentar i norsk ved universiteta og distriktshøgskulane og studentar på dei pedagogiske høgskulane. Forfattere har likevel ønskt å skriva ein grammatikk som skulle vera såpass folkeleg og forståeleg at han kan vera til å bruke for andre som interesserer seg for nynorsken. Særleg viktig er det at syntaksen har fått etter måten mykje plass i denne framstillinga. *SN*

Vinje, Finn-Erik: Fra A til Å. Språkråd uten omsvøp. Norsk rikskringkasting 1990. 77 s.

Dette heftet er utarbeidet først og fremst med tanke på medarbeiderne i Norsk rikskringkasting (de har alle fått hvert sitt eksemplar gratis). I et innledende kapittel kommer forfatteren inn på hvilke språklige krav som bør stilles til «mikrofontalene». Han sier blant annet at de som skal gi sakorientert informasjon i etermediene, bør holde seg til det allmenkjente ordforrådet og unngå gruppespråk og lokalmerkede ord og uttrykk. De bør også velge ordbøyninger som samsvarer med skriftspråksreglene, og holde seg til anerkjente korrekthetsnormer for uttale og setnings- og leddbygning. Hoveddelen av heftet er en alfabetisk liste over språklige problemer som volder bry hos senderen, og/eller som skaper forvirring/irritasjon hos mottakeren. Her bygger forfatteren på sin erfaring som språkkonsulent i NRK. Heftet inneholder også Regler om språkbruken i Norsk rikskringkasting, og kommentarer til reglene. *SL*

SVERIGE

Av Birgitta Lindgren (BL), Lena Moberg (LM) och Jan Svanlund (JS)

Enström, Ingegerd: Feltyper i invandrargymnasisters användning av partikelverb, prefixverb och reflexiva verb. Norddrapp 4. Rapporter från institutionen för nordiska språk vid Göteborgs universitet. 1990. 113 s.

Författaren har undersökt hur språkligt avancerade invandrarelever klarar av att skilja mellan verbformer som exempelvis *stå* och *stå ut*, *döma* och *fördöma*, *glädja* och *glädja sig*.
BL

Främmande ord i vardagssvenskan. Red. av Karl-Hampus Dahlstedt & C.B. Hagervall. Esselte Ordbok 1990. 177 s.

Denna ordlista kan ses som en efterträdare till «Våra vanligaste främmande ord», som författaren länge stått som redaktör för men som nu upphört att komma ut. Över 10 000 ord av främmande ursprung tas upp med förklaringar och kortfattade uttalsuppgifter. BL

Henrikson, Alf: Vårt antika modersmål. Med teckningar av Björn Berg. Atlantis. 1989. 463 s.

Författaren belyser i korta essäer ett stort antal av de många latinska och grekiska ord som införlivats i svenskan. Boken inleds med «syntetiska texter», dvs. texter konstruerade så att de nästan enbart består av ord av latinskt-grekiskt ursprung.
BL

Himanen, Ritva: Kvinnliga ombudsmän och manliga sjuksköterskor. Titlar och yrkesbeteckningar i svensk dagspress. Ord och stil, Språkvårdssamfundets skrifter 21. Hallgren & Fallgren 1990. 136 s.

Att hitta yrkesbeteckningar som inte är könsutpekande är lika problematiskt i svenska som i många andra språk. Ofta är ju könet inte intressant när man talar om en hel yrkes-

grupp. Utvecklingen går i riktning mot att tidigare enbart manliga beteckningar alltmer används könsneutralt: ord som *lärare* kan numera syfta på både män och kvinnor. Men inte heller denna lösning är oproblematisk; sammansättningar med *-man* låter sig inte könsneutraliseras lika enkelt som ord på *-are*.

Detta avspeglar sig i Ritva Himanens bok. Hon har försökt kartlägga hur språkbruket i dessa avseenden har utvecklats sedan 1965. Undersökningen har två delar. I den första studeras variationen mellan maskulina och feminina former i svenskt tidningsspråk. Den andra delen utgörs av en enkätundersökning där informanterna fått uttala sig om sitt eget språkbruk.

Det som intresserar Himanen mest är vilka ord och ordformer som används om kvinnor. Däremot ger undersökningen ingen bra bild av vilka ord som används när könet är omarkerat eller saknar betydelse. *JS*

Hultman, Tor G: Barnet – han eller det? Om genuskongruens vid ordet barn i gymnasieters språkbruk. Nordlund 16. Småskrifter från institutionen för nordiska språk i Lund 1990. 73 sidor + bilagor.

Här redovisas en undersökning om kongruens vid ordet *barn* i ett antal gymnasiest uppsatser. De många fallen av grammatisk inkongruens visar enligt författaren att vi inte längre naturligt kan säga *det* om *barn*. Öväntat förekommer också pronomenet *den* med syftning på neutrumordet *barn*. Det leder in på en diskussion om detta pronomen håller på att bli ett könsneutralt pronomen för levande varelser. *BL*

Lind, Ulla: Om invandrarelevens uppsatsskrivning på mellanstadiet. Nordrapport 1. Rapporter från institutionen för nordiska språk vid Göteborgs universitet. 1989. 143 sidor + bilagor.

Författaren har jämfört uppsatser skrivna av invandrarbarn och av svenska barn med avseende på två variabler: uppsatslängd och meningskomplexitet med hänseende på val av konjunktioner. *BL*

Lindstedt, Inger: Sportspråkets personnamnsbruk. Nordrapp 2. Rapporter från institutionen för nordiska språk vid Göteborgs universitet. 1989. 109 s.

I uppsatsen belyses de affektiva namnens funktion inom sportspråket och hur detta stildrag förändrats både i förekomst och typ under den undersökta perioden 1920–1978. *BL*

Malmgren, Sven-Göran: Adjektiviska funktioner i svenskan. Nordistica Gothoburgensia 13. Acta Universitatis Gothoburgensis 1990. Ak. avh. 231 s.

Sven-Göran Malmgren disputerade redan 1984 på denna avhandling, som emellertid först nu föreligger i tryckt version. Ett material bestående av ca 1 000 av de vanligaste svenska adjektiven och ca 500 adjektiverade perfekt och presens particip har här studerats systematiskt ur både semantiska och syntaktiska aspekter.

I bokens ena huvudkapitel diskuteras adjektivering av particip. I syfte att precisera vad man egentligen menar med detta begrepp gör författaren en jämförelse mellan verb och adjektiv från semantisk synpunkt. Med utgångspunkt i denna jämförelse undersöker han sedan vad som ligger bakom förhållandet att många particip av typen *förtjusande*, *begåvad* snarare fungerar som adjektiv än som böjningsformer inom verbparadigm.

I avhandlingens andra huvuddel undersöks de «rena» adjektiven från semantisk-syntaktiska utgångspunkter. De olika semantiska relationer som kan förekomma mellan adjektiv och motsvarande substantiviska huvudord kartläggs, och ett system av attributiva relationer mellan adjektiv och substantiv upprättas. Speciellt intressant är här den tredje gruppen i systemet, representerad av frastypen *en svår uppgift*, där författaren får anledning att närmare diskutera inkongruenta konstruktioner av typen *matematik är svårt*. Han presenterar också en textlingvistisk förklaring till denna konstruktionstyp. *LM*

Målände uttryck. En liten bok med svenska idiom. Esselte Ordbok 1990. 156 s.

I denna lilla ordbok utarbetad vid Språkdata tas ca 3 500 svenska idiom upp med förklaringar. Till grund för den ligger «Svensk ordbok» från samma institution. *BL*

Natur och Kulturs skrivregler. Red. av Göran Wadner. Natur och Kultur 1990. 60 s.

Här ges kortfattat råd och regler om interpunktion och andra frågor som brukar tas upp i skrivregelsamlingar, t.ex. stor och liten begynnelsebokstav, avstavning. Det finns också några avsnitt som behandlar redigering av manuskript och typografiska frågor. *BL*

Norén, Kerstin: Svenska partikelverbs semantik. Institutionen för nordiska språk vid Göteborgs universitet. Ak. avh. 1990. 210 s.

Verb som *lägga tilltillägga* brukar kallas partikelverb, oavsett om partikeln står fristående eller är direkt sammansatt med verbet. Partikelverben har tidigare i första hand studerats syntaktiskt. Kerstin Noréns avhandling ger därför ett värdefullt bidrag till kunskapen om deras semantiska egenskaper.

Undersökningen gäller partikelverb med partiklarna *i, på, till, (i)från* och *av*, dvs. partiklar som är homonyma med prepositioner. Noréns semantiska analys är delvis lokalistisk, dvs. rumsliga relationer tolkas som grundläggande även för abstrakta och metaforiska verb. Författaren använder en sorts komponentanalys där komponenterna rör just lokalitet och gränsrelation, dvs. om verbet inrymmer föreställningar om uppnåendet av en gräns eller ej. Bland annat undersöks i vilken utsträckning partikelverbens betydelse är regelbunden eller lexikaliserad. *JS*

Pågående forskning i nordiska språk i Uppsala. Rapport 1. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 1990 (ej sidnumrerad).

Rapporten är en katalog över pågående forskning i nordiska språk i Uppsala. Det är en utmärkt idé som kunde tas upp av andra universitet. Det är dock opraktiskt att den är ordnad efter forskarens efternamn och inte efter ämne. *BL*

SLÅ 90 – Ungdomskultur. Svenskläraryrskriftens årsskrift 1990. 224 s.

Av de 21 inläggen i denna årsskrift handlar endast 2 om språket: *Ulla-Britta Kotsinas: Ungdomsspråk liksom och Ingerd Monthan: Att ta ansvar för sitt språk. Om att skriva barn- och ungdomsdramatik. BL*

Svenska i skolan 1-4 1990. En fortbildningstidskrift om språk, litteratur och kultur i skolan. Utg. av Utbildningsförlaget.

Tema för nr 1 är «Läromedel i svenska», för nr 2 «Visioner och verklighet» och för dubbelnumret 3-4 «Utvärdering av skola och undervisning». *BL*

Svenskläraren 1-5 1990. Medlemsblad för Svenskläraryr- eningen.

Tidskriften har inte temanummer utan varje nummer innehåller artiklar med skilda innehåll. I nr 2 anmäls «Nordisk antologi. 80-90», i nr 3 ges praktiska råd för grannspråksundervisningen och i nr 5 presenteras *Nordmål* (handlingsprogram för nordiskt samarbete) och «svenska 2», dvs. svenska som andraspråk i skolan. *BL*

af Trampe, Peter: Språkbrukaren och orden. Studentlitteratur 1990. 126 s.

Detta är en lärobok i semantik, i första hand ordsemantik, avsedd för nybörjarkurser i lingvistik. Här behandlas grundläggande semantisk terminologi och olika teorier om hur betydelse bäst representeras; bl.a. diskuteras verbala definitioner, nätverk, komponentanalys, prototyper och processmodeller. En hel del talaktsteori ryms också i boken, som mestadels på ett enkelt och lättfattligt sätt presenterar teorier om det mest svårhanterliga inom språkvetenskapen: hur betydelser egentligen förmedlas. *JS*

Wohlrath, Maria: Pratboken. Svenska Arbetsgivareföreningen 1989. 59 s.

Författaren ger här i en lättsam och informell form tips om vad man skall tänka på när man skall presentera något muntligt. *BL*